

وارهٔ شش‌عابی

فلسفه‌ی دین

«فلسفه‌ی دین» اصطلاحی جدید است که در سده‌های اخیر به واژگان فلسفی راه یافته و شروع آن به اواخر قرن هجدهم باز می‌گردد. فلسفه‌ی دین تحت تأثیر هگل، که نظام فلسفی او نقش برجسته‌ای به فلسفه‌ی مضاف - تاریخ، هنر، روح و نیز دین - بخشید، گسترش یافت. اما سابقه‌ی تأمل فلسفی در باب مسائل دینی، به قدمت خود فلسفه است.

دانش «فلسفه‌ی دین» عبارت از مدافعه و ژرف‌نگری فلسفی پیرامون دین است. در باب فلسفه و دین تعاریف مختلفی از جانب فیلسوفان دین ارائه شده است که برخی از تعاریف با برخی دیگر هم‌خوانی نداشته و گاهی موجب تمایز قابل نشدن بین فلسفه‌ی دین و کلام جدید و هم‌چنین کلام فلسفی می‌باشد. اجمالاً، اصطلاح رایج فلسفه‌ی دین، در قیاس با اصطلاحاتی نظیر فلسفه‌ی علم، فلسفه‌ی هنر و... در معنای اخص آن، یعنی تفکر فلسفی در باب دین، به کار می‌رود. بنابراین تعریف، فلسفه‌ی دین وسیله‌ای برای آموزش دین نیست. در واقع، ضرورتی ندارد که از منظر دینی به آن نگاه کنیم. کسانی که به خدا اعتقاد ندارند، لادریون و افراد متدین به یکسان می‌توانند به تفکر فلسفی در باب دین بپردازند. از این‌رو، فلسفه‌ی دین شاخه‌ای از الهیات نیست، بلکه شعبه‌ای از فلسفه است. فلسفه‌ی دین، مفاهیم و نظام‌های اعتقادی دینی و نیز پدیده‌های اصلی تجربه‌ی دینی و مراسم عبادی و اندیشه‌ای را که این نظام‌های عقیدتی بر آن مبتنی هستند، مورد مطالعه قرار می‌دهد.

فلسفه‌ی دین از میان روش‌های تجربی، نقلی و عقلی، تنها از روش عقلی بهره می‌گیرد. فلسفه نیز در بررسی‌های خویش، از علوم دیگر مانند پژوهش‌های تاریخی و تحلیل‌های منطقی، مفهومی و زبان‌شناسی نیز استفاده می‌کند و با معیار عقل به ارزیابی آن‌ها می‌پردازد.

برخی، مسائل فلسفه دین را به دو دسته تقسیم می‌کنند:

۱. مسائل درون دینی، ۲. مسائل برون دینی.
- مسائل درون دینی یعنی مسائلی که متدینان به ادیان و مذاهب به آن‌ها اعتقاد دارند و به کتاب‌های مقدس ادیان مستندند. البته، فیلسوف دین از میان این مسائل، به عناصر مشترک بین ادیان می‌پردازد. بخشی از مسائل درون دینی عبارتند از: اعتقاد به موجودی فراتر از ماده و مادیات، جاودانگی روح، آفرینش موجودات از عدم، ماهیت روح، هدف‌مند بودن جهان، وحی، مسأله و مانند آن‌ها.
- مسائل برون دینی اموری است که در کتاب‌ها و متون مقدس دینی، چیزی درباره‌ی آن یافت نمی‌شود و باید از خارج درباره‌ی آن اندیشید و جهت‌گیری کرد. از مباحث برون دینی فلسفه‌ی دین، می‌توان به این مسائل اشاره کرد: تعریف دین، منشأ دین، گوهر دین، کثرت‌گرایی دینی، رابطه‌ی علم و دین، زبان دین، رابطه‌ی دین و فرهنگ و مسأله‌ی تحقیق‌پذیری.

در این زمینه رجوع کنید به: درآمدی بر دین‌شناسی و شاخه‌های آن، ولی الله عباسی و تاریخ فلسفه دین، ویلیام آگستون، ترجمه علی رضا کرمانی، معرفت ۶۳، اسفند ۱۳۸۱.